

“डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाशी संलग्नीत बीड जिल्ह्यातील महाविद्यालयीन ग्रंथालयाच्या सेवा,सुविधांबाबत वाचकांच्या समाधान पातळीचा अभ्यास”

निकिता बळीराम तौर, संशोधक विद्यार्थी, एम.जी.एम विद्यापीठ, छ. संभाजीनगर

डॉ. रसिका. आर. वडाळकर, सहाय्यक प्राध्यापक व विभागप्रमुख, ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र विभाग, महात्मा गांधी मिशन विद्यापीठ, छत्रपती संभाजीनगर

गोष्टवारा: डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाशी संलग्न असलेल्या बीड जिल्ह्यातील महाविद्यालयीन ग्रंथालयांकडून दिल्या जाणाऱ्या सेवा आणि सुविधांचा वापर करणाऱ्या वाचकांच्या समाधानाच्या पातळीचे मूल्यांकन करणे हा या संशोधनाचा उद्देश आहे. ग्रंथालय च्या सुविधा, संसाधने आणि एकूण वापरकर्ता अनुभव याबद्दल वाचकांची धारणा समजून घेण्यावर हा अभ्यास केंद्रित आहे. सर्वसमावेशक तथ्य संकलन करण्यासाठी सर्वेक्षण आणि मुलाखती एकत्र करून संशोधन मिश्र पद्धतीचा वापर करते. वाचकांच्या विविध नमुन्यांमध्ये संरचित प्रश्नावली वितरीत करून, ज्यामध्ये विद्यार्थी, प्राध्यापक आणि कर्मचारी सदस्य आणि त्यांचे ग्रंथालय सेवांबद्दलचे समाधान मोजण्यासाठी तथ्याचे विश्लेषण केले गेले. याव्यतिरिक्त, निवडक सहभागींच्या सखोल मुलाखती त्यांच्या अनुभव आणि अपेक्षांमध्ये गुणात्मक अंतर्दृष्टी प्रदान करतील. या सर्वेक्षणामध्ये संसाधनांची उपलब्धता, ग्रंथालयाची पायाभूत सुविधा, कर्मचारी सहाय्य, प्रवेशयोग्यता आणि एकूण वातावरण यासह विविध पैलूंचा समावेश आहे. संख्यात्मक तथ्याचे सांख्यिकीय साधनांचा वापर करून विश्लेषण केले गेले, या अभ्यासाचे निष्कर्ष ग्रंथालय सेवांच्या वाढीसाठी मौल्यवान अंतर्दृष्टी देतील, सामर्थ्य आणि सुधारणेची क्षेत्रे ओळखण्यात मदत करतील. परिणाम धोरणात्मक निर्णय, संसाधनांचे वाटप आणि ग्रंथालय वापरकर्त्यांच्या समाधानाची पातळी वाढवण्यासाठी उपाययोजनांची सूचवलेल्या आहेत.

प्रस्तावना

महाविद्यालयीन ग्रंथालय सेवा आणि सुविधांसह वाचकांची समाधानाची पातळी एकूण शैक्षणिक अनुभवाला आकार देण्यात महत्वाची भूमिका बजावते. ग्रंथालय हे शैक्षणिक संस्थांचे अविभाज्य घटक आहेत, जे ज्ञान, संसाधने आणि बौद्धिक अन्वेषणासाठी जागा यांचे भांडार म्हणून काम करतात. या अभ्यासाचे उद्दिष्ट आंबेजोगाई तालुक्यातील महाविद्यालयीन ग्रंथालयांच्या विशेषतः डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाशी संलग्न असलेल्या, वाचकांच्या समाधानाच्या पातळीचे मूल्यांकन आणि समजून घेणे हा आहे. ग्रंथालय केवळ पुस्तकांचे भांडार नसून शैक्षणिक सेटिंग्जमध्ये शिक्षण, संशोधन आणि समुदाय सहभागासाठी डायनॅमिक हब म्हणून काम करतात. वाचकांच्या समाधानाचे मूल्यांकन करणे महत्वाचे आहे कारण ते ग्रंथालय सेवा आणि सुविधांच्या परिणामकारकतेबद्दल अंतर्दृष्टी प्रदान करते, वापरकर्त्यांच्या अनुभवांची सूक्ष्म माहिती देते. सामग्री आणि समाधानी वाचक आधार हे चांगल्या प्रकारे कार्यरत ग्रंथालयाचे सूचक आहे, सकारात्मक शैक्षणिक वातावरणास प्रोत्साहन देते आणि संस्थेच्या एकूण शैक्षणिक कार्यात योगदान देते. स्थानिक शैक्षणिक समुदायाच्या विशिष्ट

गरजा आणि अपेक्षांनुसार ग्रंथालय सेवा तयार करण्यासाठी अंबेजोगाई तालुक्याच्या अद्वितीय संदर्भात वाचकांच्या समाधानाची गतिशीलता समजून घेणे आवश्यक आहे. शिवाय, या अभ्यासाचे निष्कर्ष ग्रंथालय वर्धित करण्याच्या धोरणांची माहिती देऊ शकतात, संभाव्य धोरणांवर प्रभाव टाकू शकतात आणि संलग्न महाविद्यालयांमध्ये संसाधन वाटप करू शकतात. शैक्षणिक संस्थांमध्ये ग्रंथालय सेवांचे महत्त्व: पुस्तके, जर्नल्स, डिजिटल साहित्य आणि सहयोगी जागा यासह विविध प्रकारच्या संसाधनांमध्ये विद्यार्थी आणि प्राध्यापकांना प्रवेश प्रदान करून ग्रंथालये शैक्षणिक यशासाठी उत्प्रेरक म्हणून काम करतात. माहितीचे भांडार असण्यापलीकडे, ग्रंथालये टीकात्मक विचार, संशोधन कौशल्ये आणि वापरकर्त्यांमध्ये समुदायाची भावना वाढविण्यात योगदान देतात. एक सुसज्ज आणि कार्यक्षमतेने व्यवस्थापित ग्रंथालय ही एक मजबूत शिक्षण प्रणालीचा आधारस्तंभ आहे, हे सुनिश्चित करते की विद्यार्थ्यांकडे त्यांच्या शैक्षणिक कार्यात उत्कृष्ट होण्यासाठी आवश्यक साधने आहेत.

संशोधन साहित्याचा आढावा

ग्रंथालय सेवा आणि सुविधांबद्दल वापरकर्त्यांचे अनुभव आणि धारणा मोजण्यासाठी ग्रंथालय समाधान सर्वेक्षण मोठ्या प्रमाणावर वापरले गेले आहेत. शैक्षणिक ग्रंथालयांच्या एकूण परिणामकारकतेचा मुख्य निर्धारक म्हणून वापरकर्त्यांचे समाधान समजून घेण्याच्या महत्त्वावर अभ्यासांनी भर दिला आहे (हर्नॉन आणि ऑल्टमन, 2010; परशुरामन आणि इतर 1988). परशुरामन . यांनी प्रस्तावित केलेले सर्व्हेक्चल मॉडेल, शैक्षणिक ग्रंथालयांसह विविध संदर्भांमध्ये सेवा गुणवत्तेचे मूल्यांकन करण्यासाठी वारंवार वापरले जाते. ग्रंथालय च्या समाधानाच्या शोधात, Hernon and Altman (2010) यांनी असा युक्तिवाद केला आहे की ग्रंथालय सेवांबद्दल वापरकर्त्यांच्या धारणा विविध घटकांद्वारे आकारल्या जातात, ज्यात संसाधनांचा प्रवेश, कर्मचारी सहाय्य आणि भौतिक वातावरण यांचा समावेश आहे. हे घटक एकूणच समाधानावर परिणाम करतात आणि परिणामी, वापरकर्त्यांच्या सहभागावर आणि शैक्षणिक यशावर परिणाम करतात. कॉलेज ग्रंथालय आणि वापरकर्ता समाधान: महाविद्यालयीन ग्रंथालयांमधील वापरकर्त्यांच्या समाधानासाठी विशिष्ट संशोधन शैक्षणिक समुदायांच्या अद्वितीय गरजा पूर्ण करण्यासाठी टेलरिंग सेवांचे महत्त्व अधोरेखित करते. Wang, P., & Ochoa, M (2018) यावर भर देतात की महाविद्यालयीन ग्रंथालयांमधील वापरकर्त्यांचे समाधान संसाधन सुलभता, माहिती साक्षरता समर्थन आणि शैक्षणिक उद्दिष्टांना समर्थन देण्यासाठी ग्रंथालयाच्या भूमिकेशी जवळून जोडलेले आहे. याव्यतिरिक्त, Thompson and Pawley (2015) चा अभ्यास ग्रंथालय आणि सेवा तयार करण्यासाठी वापरकर्ता-केंद्रित डिझाइनचे महत्त्व अधोरेखित करतो जे महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांच्या पसंती आणि अपेक्षांशी जुळतात. त्यांचे संशोधन असे सूचित करते की वापरकर्ता-केंद्रित दृष्टीकोन सकारात्मकरित्या वापरकर्त्यांच्या समाधानावर आणि प्रतिबद्धतेवर प्रभाव पाडतो. वर्तमान ज्ञानातील अंतर ओळखले: ग्रंथालयातील समाधान सर्वेक्षणे आणि वापरकर्त्यांच्या अनुभवांवरील साहित्याचा खजिना असूनही, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाशी संलग्न असलेल्या अंबेजोगाई तालुक्याच्या संदर्भात महाविद्यालयीन ग्रंथालयांच्या अभ्यासात लक्षणीय तफावत आहे. विद्यमान साहित्य

प्रामुख्याने पाश्चात्य संदर्भातील ग्रंथालयांवर लक्ष केंद्रित करते आणि भारतीय उच्च शिक्षणाच्या लँडस्केपमधील वापरकर्त्यांच्या अद्वितीय आव्हाने आणि प्राधान्यांना संबोधित करण्यासाठी संशोधनाची कमतरता आहे. शिवाय, अभ्यास वापरकर्त्यांच्या समाधानाच्या महत्वावर भर देत असताना, अंबेजोगाई तालुक्याच्या क्षेत्रातील महाविद्यालयीन ग्रंथालयांमध्ये सामर्थ्य आणि सुधारणा या विशिष्ट क्षेत्रांचा अभ्यास करणारे मर्यादित संशोधन आहे. लक्षित हस्तक्षेप विकसित करण्यासाठी आणि ग्रंथालय सेवांची गुणवत्ता वाढविण्यासाठी या बारकावे समजून घेणे महत्वाचे आहे.

संशोधनाची उद्दिष्टे

या संशोधनाची प्राथमिक उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे आहेत.

१. बीड जिल्ह्यातील महाविद्यालयीन ग्रंथालयांद्वारे पुरविल्या जाणाऱ्या सेवा आणि सुविधांबाबत वाचकांच्या एकूण समाधानाच्या पातळीचे मूल्यांकन करणे.
२. ग्रंथालयातील पारंपरिक व डिजिटल सेवांबाबत वाचकांच्या अपेक्षा, वापराचे प्रमाण आणि समाधान यांचा परस्परसंबंध तपासणे.

संशोधन पद्धती

प्रस्तुत संशोधनासाठी वर्णनात्मक संशोधन पद्धतीचा उपयोग करण्यात आला आहे. सध्याच्या अभ्यासासाठी वर्णनात्मक आणि शोधात्मक संशोधन पद्धती वापरल्या आहेत. तसेच प्रस्तुत संशोधन हे प्राथमिक आणि दृश्यम तथ्ये स्रोतांवर आधारित आहे. बीड जिल्ह्यात एकूण ३९ अनुदानित महाविद्यालय आहेत. त्यातील सर्वच महाविद्यालयाची निवड करून प्रत्येक महाविद्यालयातील १० वाचक, अशी एकूण ३९० वाचकांची नमुना म्हणून निवड करण्यात आली आहे.

ग्रंथालयीन सेवा सुविधाबाबत वाचकांची समाधान पातळी

ग्रंथालय हे शैक्षणिक संस्थेचे केंद्रबिंदू असते. विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक व बौद्धिक विकास घडविण्यासाठी ग्रंथालयीन सेवा व सुविधा अत्यंत महत्वाच्या असतात. या सेवा आणि सुविधांबाबत वाचकांची समाधान पातळी जाणून घेणे हे ग्रंथालय प्रशासनासाठी उपयुक्त ठरते.

ग्रंथालयीन भौतिक सुविधा आणि समाधान पातळी

तक्ता-१

भौतिक सुविधा आणि समाधान पातळी

भौतिक सुविधा	समाधानी	असमाधानी	एकूण
प्रवेश योग्य महाविद्यालयीन ग्रंथालय इमारत	२६७ (६८.४६)	१२३ (३१.५४)	३९० (१००.००)
व्यवहार्य महाविद्यालयीन ग्रंथालय वेळा	२८९ (७४.१०)	१०१ (२५.९०)	३९० (१००.००)

महाविद्यालयीन ग्रंथालयात अभ्यासासाठी वातावरण	२११ (५४.१०)	१७९ (४५.९०)	३९० (१००.००)
बसण्यासाठी आरामदायी फर्निचर	२१२ (५४.३६)	१७८ (४५.६४)	३९० (१००.००)
अतिरिक्त वीज बँकअप	२०७ (५३.०८)	१८३ (४६.९२)	३९० (१००.००)
स्वच्छता, पंखा, खेळती हवा, दिवे, आणि पिण्याचे पाणी इ.	१४८ (३७.९५)	२४२ (६२.०५)	३९० (१००.००)

(स्रोत: क्षेत्र सर्वेक्षण)

टीप: कंसातील आकडे एकूण पंक्तीची टक्केवारी दर्शवितात

वरील तक्त्यानुसार, भौतिक सुविधांबाबत वाचकांच्या समाधानाचा स्तर विविध घटकांनुसार बदलतोसर्वाधिक . समाधान“व्यवहार्य महाविद्यालयीन ग्रंथालय वेळा”(७४या घटकाबाबत आढळले असून (%१०., वाचकांना ग्रंथालयाचे वेळापत्रक त्यांच्या गरजांनुसार योग्य वाटते .“प्रवेशयोग्य ग्रंथालय इमारत” या बाबतीतही ६८वाचक समाधानी असल्याचे दिसून %४६. आले, ज्यावरून ग्रंथालये भौगोलिकदृष्ट्या सोयीस्कर असल्याचे स्पष्ट होते. तथापि, “स्वच्छता, पंखा, खेळती हवा, दिवे आणि पिण्याचे पाणी” या मूलभूत सुविधांबाबत फक्त ३७ज्यावरून ग्रंथालयातील .वाचकांनी समाधान व्यक्त केले आहे %९५. तसेच .वातावरणीय सुविधा अद्याप समाधानकारक पातळीवर नाहीत असे दिसते, “अभ्यासासाठी वातावरण” आणि “बसण्यासाठी आरामदायी फर्निचर” या घटकांबाबत अनुक्रमे ५४५४ आणि %१०..३६वाचक समाधानी असून %, सुमारे अर्ध्या वाचकांना या बाबतीत सुधारणा आवश्यक वाटते. तक्त्याचा एकत्रित आढावा घेतल्यास असे स्पष्ट होते की बीड जिल्ह्यातील महाविद्यालयीन ग्रंथालयांमध्ये भौतिक सुविधांच्या दृष्टीने मध्यम स्वरूपाचे समाधान आहेग्रंथालयांचे वेळापत्रक आणि . प्रवेश व्यवस्था समाधानकारक असली तरी, स्वच्छता, प्रकाश, हवा, आणि फर्निचर यांसारख्या मूलभूत सोयी सुधारण्याची गरज आहे. ग्रंथालयातील वातावरण वाचकांच्या अभ्यासक्षमतेवर आणि वापर वारंवारतेवर थेट परिणाम घडवते, त्यामुळे या बाबतीत संस्थांनी अधिक लक्ष देणे आवश्यक आहेसुधारित पायाभूत सुविधा आणि स्वच्छ ., शांत वातावरण उपलब्ध करून दिल्यास वाचकांचे समाधान वाढून ग्रंथालयाचा प्रभावी वापर निश्चितच वाढू शकतो.

ग्रंथालय संसाधने आणि समाधान पातळी

ग्रंथालये ही विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक जीवनातील महत्त्वपूर्ण घटक आहेत. अभ्यासासाठी आवश्यक असलेली साहित्ये, संदर्भ ग्रंथ, डिजिटल सामग्री तसेच करिअर मार्गदर्शनसाठीची साधने ग्रंथालयातून मिळतात. तक्ता २ मधून वाचकांनी महाविद्यालयीन ग्रंथालयातील विविध संसाधनांच्या गुणवत्तेबाबत व समाधानाच्या पातळीवर आपली मते व्यक्त केली आहेत.

ग्रंथालय संसाधने आणि समाधान पातळी

ग्रंथालय संसाधने	समाधानी	असमाधानी	एकूण
पाठ्यपुस्तकांची उपलब्धता	२०७ (५३.०८)	१८३ (४६.९२)	३९० (१००.००)
संदर्भ ग्रंथ/पुस्तकांची उपलब्धता	२८९ (७४.१०)	१०१ (२५.९०)	३९० (१००.००)
चरित्रे, कादंबऱ्यां इत्यादी साहित्य	१६७ (४२.८२)	२२३ (५७.१८)	३९० (१००.००)
करिअर आणि व्यावसायिक विकासावरील संग्रह	२५१ (६४.३६)	१३९ (३५.६४)	३९० (१००.००)
डिजिटल संग्रह (सीडी/ई-पुस्तके/ जर्नल्स) उपलब्धता	२२३ (५७.१८)	१६७ (४२.८२)	३९० (१००.००)

(स्त्रोत: क्षेत्र सर्वेक्षण)

टीप: कंसातील आकडे एकूण पंक्तीची टक्केवारी दर्शवितात

वरील तक्त्यातून दिसते की बीड जिल्ह्यातील महाविद्यालयीन ग्रंथालयांतील संसाधनांबाबत वाचकांचे समाधान पातळी घटकनिहाय वेगवेगळी आहे. सर्वाधिक समाधान “संदर्भ ग्रंथ/पुस्तकांची उपलब्धता” या घटकाबाबत दिसून आले असून ७४.१०% वाचक या बाबतीत समाधानी आहेत, यावरून ग्रंथालयांमध्ये शैक्षणिक अभ्यासक्रमाशी संबंधित संदर्भसाहित्य चांगल्या प्रमाणात उपलब्ध असल्याचे दिसते. “करिअर आणि व्यावसायिक विकासावरील संग्रह” या घटकातही ६४.३६% वाचकांनी समाधान व्यक्त केले आहे, ज्यावरून विद्यार्थ्यांच्या रोजगाराभिमुख गरजांची पूर्तता काही प्रमाणात होत असल्याचे निदर्शनास येते.

तथापि, “चरित्रे, कादंबऱ्या इत्यादी साहित्य” या घटकाबाबत फक्त ४२.८२% वाचक समाधानी असून, ५७.१८% वाचक असमाधानी आहेत. हे सूचित करते की ग्रंथालयांमध्ये सामान्य वाङ्मय आणि मनोरंजनात्मक साहित्याची उपलब्धता तुलनेने कमी आहे. तसेच, “डिजिटल संग्रह” बाबत ५७.१८% वाचक समाधानी असले तरीही जवळपास ४३% वाचकांनी असमाधान व्यक्त केले आहे, म्हणजेच ई-संसाधनांचा विस्तार व वापर अजूनही सुधारण्याची आवश्यकता आहे. सर्वेक्षणानुसार, बीड जिल्ह्यातील महाविद्यालयीन ग्रंथालये अभ्यासक्रमाशी निगडित संसाधनांच्या दृष्टीने बऱ्याच प्रमाणात कार्यक्षम आहेत, परंतु विविधता आणि डिजिटल संसाधनांचा समावेश अजून वाढविण्याची गरज आहे. विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी पारंपरिक अभ्यासक्रम साहित्याबरोबरच करिअरविषयक, संशोधनविषयक आणि सामान्य वाङ्मय साहित्याचे प्रमाण वाढविणे आवश्यक आहे. तसेच, डिजिटल संग्रह व ई-संसाधनांच्या प्रचार-प्रसारासाठी प्रशिक्षण सत्रे व कार्यशाळा आयोजित केल्यास वाचकांच्या समाधान पातळीत लक्षणीय वाढ होऊ शकते

ग्रंथालय कर्मचारी वर्तन आणि समाधान पातळी

ग्रंथालयाच्या सेवेचा पाया म्हणजे तिथले कर्मचारी. विद्यार्थ्यांना योग्य माहिती देणे, वाचनसाहित्य सहज उपलब्ध करून देणे, ग्रंथालयीन संसाधनांची योग्य माहिती देणे यासाठी ग्रंथालय कर्मचारी अत्यंत महत्वाची भूमिका बजावतात. म्हणूनच, विद्यार्थ्यांच्या समाधानामध्ये ग्रंथालयीन कर्मचार्यांचा वर्तन, सहकार्य, संवादशैली आणि सेवाभाव हा निर्णायक ठरतो. तक्ता ३ मध्ये ग्रंथालय कर्मचारी वर्तन आणि वाचकांच्या समाधान पातळीचे मूल्यांकन करण्यात आले आहे.

तक्ता- ३

ग्रंथालय कर्मचारी वर्तन आणि समाधान पातळी

ग्रंथालय कर्मचारी वर्तन (Library Staff Behavior)	समाधानी	असमाधानी	एकूण
वापरकर्त्यांच्या प्रश्नांचे निराकरण करण्याची कार्यक्षमता/ वापरकर्त्यांशी संवाद	१९८ (५०.७७)	१९२ (४९.२३)	३९० (१००.००)
वापरकर्त्यांना मदत करण्याची इच्छा/ वापरकर्त्यांसह सहकार्य	२११ (५४.१०)	१७९ (४५.९०)	३९० (१००.००)
वापरकर्त्यांच्या गरजांचे ज्ञान/ ग्रंथालयीन नैतिकतेचे अनुसरण	१८९ (४८.४६)	२०१ (५१.५४)	३९० (१००.००)

(स्रोत: क्षेत्र सर्वेक्षण)

टीप: कंसातील आकडे एकूण पंक्तीची टक्केवारी दर्शवितात

तक्त्यातील आकडेवारीनुसार बीड जिल्ह्यातील महाविद्यालयीन ग्रंथालयातील कर्मचारी वर्तनाबाबत वाचकांचे मत मिश्र स्वरूपाचे आहे. “वापरकर्त्यांच्या प्रश्नांचे निराकरण करण्याची कार्यक्षमता आणि संवाद कौशल्य” या घटकाबाबत ५०.७७% वाचक समाधानी आहेत, तर जवळपास निम्मे म्हणजेच ४९.२३% असमाधानी आहेत. यावरून ग्रंथालय कर्मचार्यांचे संवाद आणि समस्यांचे निराकरण करण्याचे कौशल्य सुधारण्याची गरज स्पष्ट होते. “वापरकर्त्यांना मदत करण्याची इच्छा आणि सहकार्यशीलता” या बाबतीत ५४.१०% वाचकांनी समाधान व्यक्त केले आहे. यावरून असे दिसते की बऱ्याच कर्मचार्यांचा दृष्टिकोन सकारात्मक असला तरी सर्वत्र समान पातळीवर सहकार्य मिळत नाही. “वापरकर्त्यांच्या गरजांचे ज्ञान आणि ग्रंथालयीन नैतिकतेचे पालन” या घटकात मात्र केवळ ४८.४६% वाचक समाधानी आहेत, तर बहुसंख्य (५१.५४%) असमाधानी आहेत, म्हणजेच कर्मचार्यांमध्ये माहिती व्यवस्थापन व वाचकांच्या गरजा समजून घेण्याचे प्रशिक्षण आवश्यक आहे. वरील विश्लेषणातून असे दिसते की ग्रंथालय कर्मचार्यांचे वर्तन वाचकांच्या समाधानात निर्णायक भूमिका बजावते. संवाद कौशल्य, सहकार्याची वृत्ती आणि सेवा देण्यातील तत्परता या घटकांमध्ये सुधारणा झाल्यास वाचकांचा अनुभव अधिक समाधानकारक होईल. त्यामुळे संस्थांनी कर्मचारी प्रशिक्षण, नैतिक मूल्यांवरील कार्यशाळा आणि वापरकर्त्यांभिमुख सेवा संस्कृती विकसित करण्यावर भर देणे आवश्यक आहे. अशा उपाययोजनांमुळे वाचकांचे समाधान वाढून ग्रंथालयाचा वापर आणि प्रभावक्षेत्र निश्चितच व्यापक होईल

निष्कर्ष

प्रस्तुत अभ्यासातून असे निष्पन्न होते की बीड जिल्ह्यातील महाविद्यालयीन ग्रंथालयांच्या सेवा व सुविधांबाबत वाचकांचे समाधान मध्यम पातळीचे आहे. डिजिटल साधने, माहिती उपलब्धता, व कर्मचार्यांचे वर्तन या सर्व घटकांमध्ये सुधारणा आवश्यक आहे. काही ग्रंथालये आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर करत असली तरी सर्वत्र समान दर्जाची सेवा मिळत नाही. वाचकांच्या गरजा समजून घेणे, तत्पर सेवा देणे व माहितीपर प्रशिक्षण देणे या बाबींवर भर दिल्यास वाचकांचे समाधान व ग्रंथालयाचा वापर निश्चितच वाढेल. त्यामुळे सतत मूल्यांकन व तंत्रज्ञानाधारित सेवा सुधारणा ही काळाची गरज आहे.

संदर्भ सूची

१. देशमुख, व्ही. जी. (2018). *महाविद्यालयीन ग्रंथालय व्यवस्थापन आणि आधुनिक तंत्रज्ञान*. पुणे: नूतन प्रकाशन.
२. पाटील, एस. बी. (2019). *उच्च शिक्षणातील ग्रंथालयीन सेवा: एक अभ्यास*. मुंबई: विद्याप्रसारक प्रकाशन.
३. जाधव, आर. आर. (2020). *ग्रंथालय विज्ञानाचे मूलतत्त्वे*. कोल्हापूर: फडके प्रकाशन.
४. शेळके, एस. ए. (2021). *ई-ग्रंथालय आणि माहिती तंत्रज्ञानाचा वापर*. औरंगाबाद: ज्ञानदीप प्रकाशन.
५. सावंत, एम. टी. (2022). *महाविद्यालयीन ग्रंथालये: समस्या व उपाय*. नाशिक: यशदा पब्लिकेशन.
६. Hernon, P., & Altman, E. (2010). Assessing Service Quality: Satisfying the Expectations of Library Customers. American Library Association.
७. Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). Servqual: A Multiple-Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality. *Journal of Retailing*, 64(1), 12-40.
८. Thompson, B., & Pawley, C. (2015). Designing Libraries That Encourage Active Learning and Improve Student Engagement: A Review of the Literature. In *Library Assessment in Higher Education* (pp. 83-104). Association of College and Research Libraries.
९. Wang, P., & Ochoa, M. (2018). College Students' Use and Perception of Library Services and Resources: A Case Study of Zayed University, Dubai, United Arab Emirates. In *Handbook of Research on Academic Library Space Planning and Assessment* (pp. 106-132). IGI Global.